"अमर्षश्च कौन्तेयो दृढवैरश्च पाण्डव:।
अनर्मेहासी सोन्मादस्तिर्यक्प्रेक्षी महा-
स्वन:॥")

महाहनु:, पुं, (महती हनुर्यस्य।) शिव:। इति महाभारते तस्य सहस्रनामस्तोत्रम्।१३।१७। १३४। दृढहनुयुक्ते, त्रि। (सर्पविशेष:। यथा, महाभारते।१।५७।१०।

सुदृगर: शिशुरोमा च सुरोमा च महाहनु:।
एते तक्षकजा नागा: प्रविष्टा हयवाहनम्॥")

महाहवि:, [स्] क्ली, (महत् सुप्रशस्तं हवि:।) गव्यघृतम्। यथा,

"गयायामथवा पिण्डं खड्गमांसं महाहवि:।
कालशाकं तिलाज्यं वा क्षयरं मासलप्रये॥"
इति मार्कण्डेयपुराणे श्राद्धकल्प:॥

(तदात्मतया सर्वं जगत् हूयतेऽस्मिन्। यद्वा, महान्ति हवींषि आज्यपुरोडाशादिरूपाण्यस्य।) विष्णु:॥ इति महाभारते तस्य सहस्रनामस्तोत्रम्॥ (महान्तिहवींष्यत्र। हवद्रव्यागविशेष:। यथा, शतपथब्राह्मणे। २। ५। ३। २०।

"अथातो महाहविष एव तद् यथा महा-
विषस्तथो तस्य॥"

"याकमेधेषु प्रधानभूताया महाहविराख्याया इष्टेरारम्भं प्रतिजानीते अथात इति।" इति तद्भाष्यम्॥")

महाहास:, पुं, (महानुच्चैर्हास:।) अट्टहास:। इति शब्दरत्नावली॥

महाहिगन्धा, स्त्री, (अहेर्गन्धो वेश्म ईषद्धिंसारूप: सम्यक्कोऽस्यस्यामिति। गन्ध+अर्श आदित्वादच् टाप् च। महती अहिगन्धा।) गन्धनाकुली। इति राजनिर्घण्ट:॥

महाहृखा, स्त्री, (महती चासौ हृखा च।) कपिकच्छु:। इति शब्दमाला। अतिखर्वे त्रि॥

महि:, स्त्री, (मह्यते इति। मह पूजायां अदन्तपुरादि:+"सर्वधातुभ्य इन्।" उणा॰ ४। ११७। इति इन्।) पृथिवी। इति शब्दमाला॥ (महत्। यथा, ऋग्वेदे। २। २४। १४।

"सखी मन्यर्महि कर्म करिष्यत:॥"

"महि महत् कर्म करिष्यत:।" इति तद्भाष्ये सायण:॥ महिमा। यथा, भागवते।८।८।४।

"तत ऐरावतो नाम वारणेन्द्रो विनिर्गत:।
दन्तैश्चतुर्भि: श्वेताद्रेर्हरन् भगवतो महिम्॥"

"महिं महिमानम्।" इति तट्टीकायां श्रीधर:॥ महत्त्वम्। यथा, भागवते। २। १। ३५।

"विज्ञानशक्तिं महिमामनन्ति॥"

"महिं महत्त्वम्।" इति तट्टीकायां श्रीधर:॥)

महिका, स्त्री, (मह+"कुन्शिल्पिसंज्ञयोरपूर्वस्यापि।" उणा॰।२।३२। इति कुन् टाप्। अत इत्वम्।) हिमम्। इत्यमर:।१।३।१८

महितं, त्रि, (मह्यते स्मेति। मह पूजायाम्+"मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च।" ३।२।१८८। इति क्त:।) पूजितम्। यथा, भट्टि:।१०।२।

रथपङ्क्तिरोऽग्राविबुधारिपुरे
कलहं स राममहित: कृतवान्।
ज्वलदग्निरावणशरश्च बलात्
कलहं सराममहित: कृतवान्॥"

(पितृगणविशेष:। यथा, मार्कण्डेये।९६।४६।

"महात्मानो महितो महिमावान्महाबल:।
गया: पञ्च तथैवैते पितॄणां पापनाशना:॥"
स्त्रियां टाप्। नदीभेद:। यथा, महाभारते। ६।९।२१।

"नीवारां महितामपि सुप्रयोगां जगा-
धिप!॥")

महिनं, क्ली, (महति मह्यते वा। मह पूजायां+"महेरिनण् च।" उणा॰।२।५६। इति चकारादिलुक्ति: इनण्।) राज्यम्। इत्युणादिकोष:॥ (पूजनीये, त्रि॥ यथा, ऋग्वेदे। ६।२६।८।

"वयं तेऽस्यामिन्द्र! दुष्टुतौ सखाय: स्याम
महिन! प्रेष्ठा:।"

"हे महिन पूजनीय इन्द्र!।" इति तद्भाष्ये सायण:॥)

महिमा, [न्] पुं, (महतो भाव:। महत्+"पृथ्वादिभ्य इमनिज् वा।" ५।१।१२२। इति इमनिच्। तत: "टे:।" ६।४।१५५। इति टिलोप:।) शिवस्याष्टैश्वर्यान्तर्गतैश्वर्यविशेष:। इति हेमचन्द्र:। २।११६॥ स च महत्त्वं येन चतुर्दश भुवनान्यस्योदरे वर्त्तन्ते। इत्यमरटीकायां भरत:। (तदुक्तं यथा,—

"अणिमा लघिमा प्राप्ति: प्राकाम्यं महिमा
तथा।
ईशित्वञ्च वशित्वञ्च तथा कामावसायिता॥"
माहात्म्यम्। यथा, भागवते।८।५।१३।

"त्वया संकथ्यमानेन महिम्ना सात्वतां पते:।
नाति तृप्यति मे चित्तं सुचिरं तापतापितम्।")
उत्कर्ष:। यथा, पुराणम्।

"अधोऽध: पश्यत: कस्य महिमा नोपजायते।
उपर्युपरि पश्यन्त: सर्व एव दरिद्रति॥"
(मन्त्रिविशेषस्य सुत:। यथा, राजतरङ्गिण्याम्।६।२२०।

"सम्भूय चक्रुर्हैराज्यं महिम्न: पक्षमाश्रित:।")

महिर:, पुं, (मह्यते पूज्यत इति। मह+"सलिकल्यनिमहीति।" उणा॰।१।५५। इति इलच्। तस्य रत्वम्।) सूर्य:। इति त्रिकाण्डशेष:॥

महिला, स्त्री, (मह्यत इति। मह पूजायाम्+"सलिकल्यनिमहीति।" उणा॰।१।५५। इति इलच् टाप्।) स्त्रीमात्रम्। प्रियङ्गुलता। इत्यमर:।२।६।२॥ रेणुकानामकगन्धद्रव्यम्। इति राजनिर्घण्ट:॥ मदमत्ता स्त्री। इति शब्दरत्नावली॥

महिलाह्वया, स्त्री, (महिला इत्याह्वयो यस्या:।) प्रियङ्गुलता। इत्यमर:।२।४।५५। (यथास्या: पर्य्याय:।

"प्रियङ्गु: फलिनी कान्ता लता च महिलाह्वया।
गुन्द्रा गुन्द्रफला श्यामा विश्वकसेनाङ्गनाप्रिया॥"
इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे प्रथमे भागे॥)

महिष:, पुं, (मंहति पूजयति देवाननेनेति। मंहि+"अधिमहीडिभ्यश्च।" उणा॰।१।१६। इति टिषच्।) स्वनामख्यातपशुविशेष:। तत्पर्य्याय:। शुनाय: २ वाहद्विषन् ३ कासर: ४ सैरिभ: ५। इत्यमर:।२।५।४। यमवाहन: ६ विषज्वरन् ७ वंशभीरु: ८ रजस्वल: ९। इति शब्दरत्नावली॥ आनूप: १० रक्ताक्ष: ११ अम्बारि: १२। इति जटाधर:॥ क्रोधी १३ कलुष: १४ मत्त: १५ विषाणी १६ गवली १७ बली १८। तस्य परीक्षा यथा,—

"विपक्षे हयसन्त्रासं कुरुते येन हेतुना।
भारं वहति वा दूरं महिषोऽसौ निरूप्यते॥
ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्रान्यजभेदेन पञ्चधा॥"
तद्यथा।

'भृशं क्षमा: पवित्राश्च दृढदृढवपुषोऽगका:।
वह्नाग्निनो मारकाश्च महिषा ब्रह्मजातय:॥१॥
केकरा: कामला: स्थूला भृशं क्रुद्धाश्च मारका:।
वह्नाग्निनो बहुबला महिषा: क्षत्रजातय:॥२॥
श्यावाङ्गा: क्षीणशृङ्गाश्च सक्रुद्धा भारवाहिन:।
अमारका बहुबला महिषा वैश्यजातय:॥३॥
क्षीणा: क्षीणबला: क्षीणशृङ्गक्षीणारुषश्च ये।
अल्पाग्निनो भारसहा महिषा: शूद्रजातय:॥४॥
सर्वदा जलमिच्छन्ति येऽल्पसत्त्वा महौजस:।
भारसहा: कृशाङ्गाश्च तेऽन्यजा महिषा
मता:॥५॥
एवं दोषा गुणा वापि दृश्यन्ते चयेद्बुध:।
पीवरश्चापि संस्थानं दृश्यतुल्यं तथा मतम्॥"
इति युक्तिकल्पतरु:॥

वनमहिषमांसगुणा:। दोषकारित्वम्। लघुत्वम्। दीपनत्वम्। बलदायित्वञ्च॥ ग्रामीणमहिषमांसगुणा:। स्निग्धत्वम्। मलिनकरत्वम्। पित्तहरत्वञ्च। इति राजनिर्घण्ट:॥ तर्पणत्वम्। स्निग्धत्वम्। उष्णत्वम्। मधुरत्वम्। गुरुत्वम्। निद्रापुष्टत्वन्यवहेनत्वम्। मांसदार्ढ्यत्वञ्च। इति राजवल्लभ:॥ अपि च।

"महिषो घोटकारि: स्यात् कासरश्च रजस्वल:।
पीवरस्कन्ध: क्षुद्रकायो शुनापो यमवाहन:॥
महिषस्यामिषं स्वादु स्निग्धोष्णं वातनाशनम्।
निद्राशुक्रबलस्तन्यतन्दीर्घकरं गुरु॥
दृष्यञ्च हृदविष्टम्भं वातपित्तास्रनाशनम्।"
इति भावप्रकाश:॥

श्मश्रुधारिच्छजातिविशेष:॥ स च पुरा क्षत्रिय आसीत् सगरराजेनास्य वेदयागादावनधिकारो वैश्यान्यत्वं धर्म्मनाशश्च कृत:। यथा, हरिवंशे।

"सगरस्तां प्रतिज्ञाय गुरोर्वाक्यं निशम्य च।
धर्म्मं जघान तेषां वै वैश्यान्यत्वं चकार ह॥
अर्द्धं शकानां शिरसो मुण्डयित्वा व्यसर्जयत्।
यवनानां शिर: सर्वं काम्बोजानां तथैव च॥
पारदा मुक्तकेशाश्च पह्लवा: श्मश्रुधारिण:।